

Öppna vidder och fria sinnen

| av Per Ericson

Är Du trött på konformistisk kollektivism och törstar efter individualism och frihet har science fiction en hel del att erbjuda. Den främste sf-författaren just nu är en trotskistisk libertarian från Skottland.

HANDEN PÅ HJÄRTAT så tog väl många av oss ställning för frihet och kapitalism långt innan vi plöjde igenom Hayeks och Mises vinnande bidrag i den stora kalkyleringsdebatten. Kommunismen framstod som en dålig idé redan innan vi förstod varför rationell resurshantering är omöjlig förutan den information som avspeglas i prisbildningen på en fri marknad.

Så var det i alla fall för mig. I dag har jag svårt att bärga mig när brevberaren kommer med bruna paket fyllda med inskeppade filosofiska och ekonomiska traktater, men det var definitivt inte så det hela började.

För en egensinnig tonåring som växer upp i ett illrött brukssamhälle i nedre Norrland räcker det i och för sig med att ta en titt på de närmaste omgivningarna för att insikten om kollektivismens och konformismens avigsidor ska infinna sig. Men det är bara början. Man kan inte bara vara emot det som är skevt, man behöver en alternativ världsåskådning också. Där kommer den andliga spisen in. För borgerligt sinnade individualister som blev politiskt medvetna under 80-talet hade det svenska kulturutbudet få kulinariska njutningar att erbjuda. På hyllorna i Hofors Folkbibliotek representerade James Bond ett av de viktigaste undantagen.

James Bond stod för allt det som fick brukssamhällets politiskt korrekta mensjeviker och bolsjeviker att fräsa upp i geostationär omloppsbanan av ren ilska. Ian Flemings hjälte var högerman, klädsnobb och beväpnad.

Jag misstänker att vi är många som har påverkats av Bondandan, hur torftig den än kan tyckas så här i efterhand. Läser man om böckerna upptäcker man snart att det mesta går ut på att försätta hjälten i genanta och plågsamma situationer som låter Ian Fleming få utlopp för sina sado-masochistiska böjelser (vulkantoaletten i

Man lever bara två gånger är ett av de mer minnesvärda exemplen). Det där tänkte man inte så mycket på då. Lyckan över att upptäcka den svenska utgåva av *From Russia With Love* som går under namnet *Kamrat mördare*, och där sovjetmaktens hantlangare framställs som mångalna psykopater, var stor när omgivningen tävlade om att fördöma alla försynta påpekanden om förtrycket i Baltikum som ett utslag av anti-kommunistisk bonapartism.

I själva verket har det förstås alltid funnits högkvalitativ andlig spis för frihetsvänner, även om den periodvis har varit nog så svårt att komma i kontakt med för den som inte från början vet var man bör leta. En flitig läsning av de klassiker som alltid finns ibland oss – jag tänker på sådana som Aristoteles, Cicero och Thomas av Aquino – vaccinerar mot många vanföreställningar, men förmodligen spelar populärkulturen en viktigare roll i utmejslingen av samhällsandan; om inte annat så rent kvantitativt. Den nichomakiska etiken har sin begränsningar som badstrandsläsning betraktad.

INDIVIDUALISMEN SF:S KÄRNA

Science fiction är en litterär genre som alltsedan födelsen har erbjudit mycket av intresse för den som törstar efter individualism och framstegstro. En av de böcker som vid sidan av Bibeln har upptänt flest frihetsvänner är sannolikt Ayn Rands sf-roman *Atlas Shrugged* (Och världen skälvde). Det finns dock en uppsjö av andra, mindre kända exempel. Tittar vi på den klassiska generationen av sf-författare kan vi konstatera att sådana som Robert A Heinlein och Poul Anderson har skapat många spännande världar för frihetligt sinnade läsare att leva sig in i.

I dag finns det ett antal sf-författare, främst i USA, som är oförskräckta libertarianer och som ofta låter detta

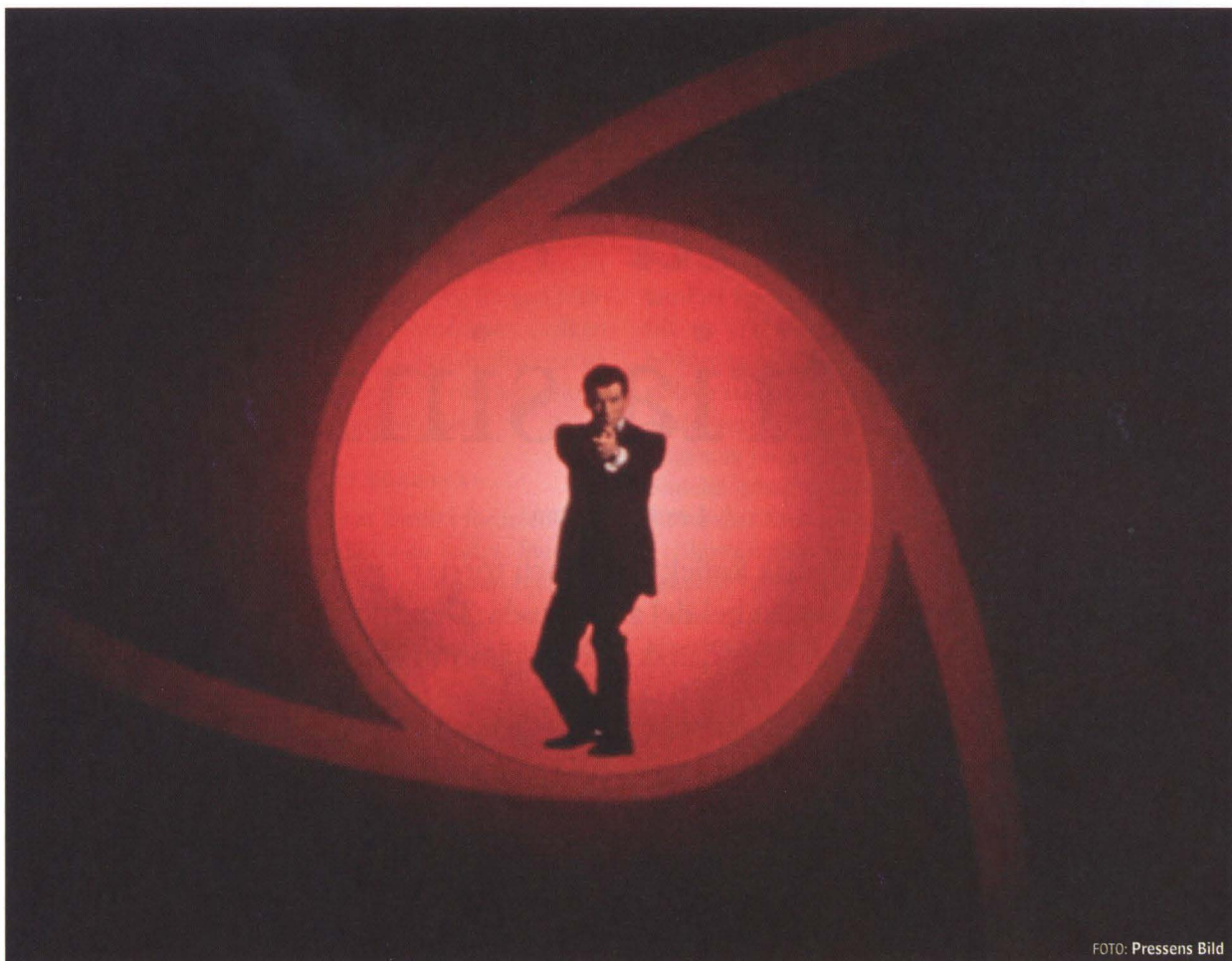

FOTO: Pressens Bild

James Bond retade brukssamhällets mensjeviker och bolsjeviker.

märkas i romanerna. Libertarian Futurist Society delar årligen ut Prometheuspriset för bästa libertarianska science fiction. Bland vinnarna kan nämnas L Neil Smith, Brad Linaweaver, F Paul Wilson, Robert Anton Wilson, J Neil Schulman, Victor Milán och Victor Koman.

Alla libertarianska sf-författare befinner sig inte i samma klass som, låt säga, Flaubert och Proust. Men några är utomordentligt läsvärda litteratörer, och skulle kanske betraktas som stora kulturpersonligheter om de inte hade haft oturen att vara verksamma inom en allmänt sett underskattad genre.

För att påbörja en kort listning av mina favoriter vill jag gärna framhålla Vernor Vinge. Han skriver vad som brukar kallas "hård" science fiction, vilket innebär att han strävar efter teknisk och naturvetenskaplig realism i sina framtidsvisioner. Som fysiker och datoringenjör har han goda förutsättningar att göra just detta, och många av de uppslag som han har introducerat fångades senare upp av de författare som benämns cyberpunkare.

Själv tycker jag bäst om samlingen Across Realltime, som består av två romaner och en mellanliggande novell, men den har några år på nacken och kan vara svår att få fatt i. A Deepness in the Sky kan vara en naturligare startpunkt för den som vill bilda sig en uppfattning om Vinges författarskap. Romanen är en helt fristående fort-

sättning på den prisbelönta A Fire Upon the Deep, och beskriver en värld som är oerhört avlägsen i både tid och rum. Konflikten står mellan ondsinta imperialister och den godartade handelskulturen Qeng Ho, som hamnar i krakel med varandra när de närmar sig en nyupptäckt civilisation bortom all ära och redlighet.

Anslaget är episkt. Frågor om civilisationers uppgång och fall, samt orsakerna därtill, avhandlas på ett intelligent och originellt sätt. En vital ingrediens utgörs dessutom av en teknisk innovation som bland annat gör heltäckande övervakning av vardagslivets alla göranden och låtanden möjlig, med alla de problem och möjligheter som detta innebär för frihetsvänner. Vid ett första påseende kan en sådan utveckling te sig orwellianskt avskräckande, men Vinge har sin vana trogen tänkt några steg vidare och han visar hur tyrannernas vapen kan vändas mot dem själva. Beröringspunkterna med dagens diskussioner kring integritetsfrågor är uppenbara.

KRIG MELLAN MEMER

Om Vinge är en nyskapare som verkar inom ramen för den klassiska sf-traditionen kan John Barnes sägas vara den libertarianska sf-romanens svar på post-modernismen. Understundom dekonstruerar han och krånglar till så att läsaren blir alldeles matt, men ingen kan för-

James Bond stod för allt det som fick brukssamhällets politiskt korrekta mensjeviker och bolsjeviker att fräsa upp i geostationär omloppsbanan av ren ilska. Ian Flemings hjälte var högerman, klädsnobb och beväpnad.

Jag misstänker att vi är många som har påverkats av Bondandan,
hur torftig den än kan tyckas så här i efterhand.

neka att han gestaltar fascinerande dilemman. En del av romanerna kan faktiskt läsas som regelrätta äventyrsberättelser, exempelvis *Candle*, som inte är särskilt komplicerad vad berättartekniken anbelangar, men tankeväckande likväl. Det handlar om krig mellan *memer*, på individuell och samhällelig nivå.

Memer är i sin enklaste form tankerefränger av typen "skatt är stöld" eller "nej till kärnkraft", och de fortplantar sig genom att tränga in i våra medvetanden för att sedan påverka våra tankar och handlingar. Uppsättningar av *memer* kan lägga grunden för hela religioner eller ideologier. Så långt inget nytt. Vad Barnes beskriver i *Candle* är dock en värld där människor kör specialtillverkade *memu* uppsättningar som programvara i sina hjärnor, och där olika grupper startar krig mot varandra i takt med att *memerna* bemäktigar sig sina värddar. Klassiska frågor om viljans frihet och sambandet mellan kropp och sinne ställs på sin spets. Skurkarna är nattsvarta, men det samhälle som de så småningom konstruerar är en välvillig daddastat, vilken bara motarbetas av skäggiga enstöringar i vildmarken. Är det ändå rätt att göra uppror? Barnes låter läsarna döma själva.

Alla frihetliga författare är förstas inte marknadsliberaler. Den som är lagd åt det frihetliga hållet, men som samtidigt gillar egendomslös gemenskap behöver inte gå läslös genom livet. Marx var ju en rasande teknikoptimist, även om dagens mysgröna lättkommunister gör sitt bästa för att förtränga den lilla detaljen i hans tänkande. Alla nutida marxister är inte av det slaget.

Skotten Ian M Banks skriver *sf*-romaner som visar hur ett liv utan kapitalister, stat och miljöproblem skulle kunna bli verklighet om vi satsade på ohämmad tillväxt, det vill säga om vi gör tvärtom jämfört med vad dagens vänster- och miljöpartister vill. Man behöver sannoligen inte vara kryptokommunist för att uppskatta den anarkistiska välfärdsutopi som skildras i exempelvis *Look To Windward*.

SF-STJÄRNSKOTT

Det verkliga stjärnskottet på den libertarianska himlen just nu är annars en annan skotte – Ken MacLeod. Han

har nyligen avslutat en cykel bestående av fyra löst sammanhängande romaner och publicerat första delen i en ny. Debutromanen *The Star Fraction* är fortfarande oöverträffad, även om hans övriga verk inte är så pjåkiga de heller.

MacLeod har ett inte alltför avlägset förflutet som partitrogen trotskist, men har via en avstickare till den kommunistiska mittfåran hamnat i det libertarianska lägret, även om han har behållit en del av sina gamla sympatier. Både trottar och anarko-kapitalister torde kunna läsa hans romaner med behållning, och gör det bevisligen att döma av de läsarkommentarer som författaren brukar referera till i olika intervjuer. Var och en som har det minsta intresse för radikala politiska rörelser, till höger eller till vänster, kan le igenkännande när MacLeod knattrar iväg på ordbehandlaren. Han har också en avundsvärd förmåga att knäpa ihop tillkrånglade intriger som beskriver samhällელი skeenden som är ungefär så komplexa och svåröverskådliga som de brukar vara i levande livet.

Framsteget har den egentliga huvudrollen i MacLeods romaner, och en uppsjö av mer eller mindre frihetliga politiska rörelser fungerar som ett slags lyftrakter för vår färd ut i kosmos. Statskramare och gröna barbarer representerar de reaktionära motkrafterna. Portalgestalten i *The Star Fraction* är något så osannolikt som en trotskistisk revolverman som arbetar för en oberoende kommersiell skyddsagentur i en anarko-kapitalistisk enklav i ett London som utgör ett virrvarr av stadsdelstater omgivna av en fientligt sinnad nymonarkistisk diktatur. Vilka som står för rätt respektive fel är inte alltid helt givet, men att frihetens bästa hopp representeras av en löslig koalition som går under beteckningen *The Space and Freedom Movement* framstår som klart. Där ryms både marxister, objektivistiska och traditionella entreprenörer. En ovan koalition, förvisso, men inte omöjlig. I alla fall inte i MacLeods version.

Per Ericson (per.ericson@svd.se) är ledarskribent i Svenska Dagbladet.